

VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

PHẠM VĂN TUYẾN

**CHẤT LƯỢNG XÉT XỬ SƠ THẨM VỤ ÁN HÌNH SỰ
TỪ THỰC TIỄN TỈNH HẢI DƯƠNG**

**Ngành: Luật Hình sự và Tố tụng hình sự
Mã số: 9.38.01.04**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

**NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:
PGS.TS. NGUYỄN TẮT VIỄN**

HÀ NỘI - 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu khoa học của riêng tôi. Các số liệu, ví dụ và trích dẫn trong Luận án bảo đảm độ tin cậy, chính xác và trung thực. Những kết luận khoa học của Luận án chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nào.

TÁC GIẢ LUẬN ÁN

Phạm Văn Tuyên

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
CHƯƠNG 1. TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU.....	8
1.1. Tình hình nghiên cứu ở Việt Nam	8
<i>1.1.1. Nhóm các nghiên cứu về xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....</i>	<i>8</i>
<i>1.1.2. Nhóm các nghiên cứu liên quan đến quan niệm về chất lượng xét xử</i>	<i>13</i>
<i>1.1.3. Nhóm các nghiên cứu liên quan đến tiêu chí chất lượng xét xử.....</i>	<i>15</i>
1.2. Tình hình nghiên cứu ở nước ngoài.....	19
<i>1.2.1. Nhóm công trình nghiên cứu về quan niệm chất lượng xét xử</i>	<i>19</i>
<i>1.2.2. Nhóm các nghiên cứu liên quan đến tiêu chí chất lượng xét xử.....</i>	<i>23</i>
1.3. Đánh giá tổng quan tình hình nghiên cứu	27
<i>1.3.1. Những kết quả nghiên cứu mà Luận án kế thừa</i>	<i>27</i>
<i>1.3.2. Những vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu.....</i>	<i>28</i>
Kết luận Chương 1	29
CHƯƠNG 2. NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ CHẤT LƯỢNG XÉT XỬ SƠ THẨM VỤ ÁN HÌNH SỰ	31
2.1. Khái niệm, vai trò chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....	31
<i>2.1.1. Khái niệm chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....</i>	<i>31</i>
<i>2.1.2. Vai trò của chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự</i>	<i>40</i>
2.2. Các tiêu chí chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....	42
<i>2.2.1. Khái niệm và ý nghĩa của tiêu chí chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....</i>	<i>42</i>
<i>2.2.2. Các tiêu chí chất lượng xét xử trong hệ thống tư pháp một số quốc gia trên thế giới và kinh nghiệm tham khảo cho Việt Nam.....</i>	<i>44</i>
<i>2.2.3. Đề xuất các tiêu chí chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự</i>	<i>51</i>
2.3. Các yếu tố tác động đến chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự	62
<i>2.3.1. Sự hoàn thiện của các quy định pháp luật liên quan đến xét xử sơ thẩm vụ án hình sự</i>	<i>62</i>
<i>2.3.2. Việc thực hiện nguyên tắc độc lập tư pháp.....</i>	<i>63</i>
<i>2.3.3. Việc kiểm soát quyền tư pháp trong hoạt động xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....</i>	<i>65</i>
<i>2.3.4. Năng lực thực thi của các Tòa án địa phương.....</i>	<i>66</i>
Kết luận Chương 2	73
CHƯƠNG 3. THỰC TRẠNG CHẤT LƯỢNG XÉT XỬ SƠ THẨM VỤ ÁN HÌNH SỰ CỦA HAI CẤP TÒA ÁN NHÂN DÂN TỈNH HẢI DƯƠNG	75
3.1. Đánh giá chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự của hai cấp Tòa án nhân dân tỉnh Hải Dương	76

3.1.1. Đánh giá theo tiêu chí bảo đảm thủ tục tố tụng.....	76
3.1.2. Đánh giá theo tiêu chí xét xử nhanh chóng, kịp thời.....	80
3.1.3. Đánh giá theo tiêu chí bản án của Tòa án tuyên đúng người, đúng tội và đúng pháp luật.....	83
3.1.4. Đánh giá theo tiêu chí bảo đảm tính chuẩn mực về văn phong, hình thức của bản án.....	89
3.1.5. Đánh giá tiêu chí về bảo đảm tính minh bạch trong xét xử.....	91
3.2. Đánh giá các yếu tố tác động đến chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự từ thực tiễn xét xử của hai cấp TAND tỉnh Hải Dương.....	95
3.2.1. Đánh giá các quy định pháp luật liên quan đến xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....	95
3.2.2. Đánh giá mức độ độc lập trong hoạt động của Tòa án.....	103
3.2.3. Đánh giá việc kiểm soát quyền tư pháp trong hoạt động xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....	110
3.2.4. Đánh giá năng lực thực thi của hệ thống Tòa án ở địa phương.....	113
Kết luận Chương 3	119
CHƯƠNG 4. YÊU CẦU VÀ GIẢI PHÁP NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG XÉT XỬ SƠ THẨM VỤ ÁN HÌNH SỰ	121
4.1. Yêu cầu đặt ra đối với việc nâng cao chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....	121
4.1.1. Yêu cầu của cải cách tư pháp ở Việt Nam hiện nay	121
4.1.2. Yêu cầu về bảo đảm quyền con người theo Hiến pháp 2013.....	125
4.1.3. Yêu cầu phòng, chống tội phạm và phòng, chống oan sai.....	127
4.1.4. Yêu cầu thúc đẩy hợp tác quốc tế trong hoạt động xét xử của Việt Nam.....	128
4.2. Giải pháp nâng cao chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....	129
4.2.1. Tiếp tục hoàn thiện các quy định pháp luật liên quan đến xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....	129
4.2.2. Khắc phục những hạn chế, bất cập trong bảo đảm tính độc lập của Tòa án.....	135
4.2.3. Tăng cường các biện pháp giám sát hoạt động xét xử sơ thẩm vụ án hình sự.....	138
4.2.4. Tăng cường năng lực thực thi của hệ thống Tòa án nhân dân tại địa phương.....	142
4.2.5. Xây dựng bộ tiêu chí đánh giá chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự... ..	145
Kết luận Chương 4	146
KẾT LUẬN	148
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	151

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

BLHS	: Bộ luật Hình sự
BLTTHS	: Bộ luật Tố tụng hình sự
CQĐT	: Cơ quan điều tra
KSV	: Kiểm sát viên
TAND	: Tòa án nhân dân
TANDTC	: Tòa án nhân dân tối cao
VAHS	: Vụ án hình sự
VKSND	: Viện kiểm sát nhân dân
XHCN	: Xã hội chủ nghĩa
XXST	: Xét xử sơ thẩm

DANH MỤC CÁC PHỤ LỤC

PHỤ LỤC 1: TỔNG HỢP SỐ LƯỢNG ÁN HSST DO HAI CẤP TAND TỈNH HẢI DƯƠNG GIẢI QUYẾT TỪ NĂM 2011 ĐẾN NĂM 2019

PHỤ LỤC 2: TỔNG HỢP KẾT QUẢ XÉT XỬ PHỨC THẨM ĐỐI VỚI ÁN HSST DO HAI CẤP TAND TỈNH HẢI DƯƠNG GIẢI QUYẾT TỪ NĂM 2011 ĐẾN NĂM 2019

PHỤ LỤC 3: TỔNG HỢP SỐ VỤ ÁN HSST DO HAI CẤP TAND TỈNH HẢI DƯƠNG GIẢI QUYẾT CÓ NGƯỜI BÀO CHỮA THAM GIA TỪ NĂM 2011 ĐẾN NĂM 2019

PHỤ LỤC 4: PHÂN TÍCH SỐ LIỆU THI HÀNH ÁN HÌNH SỰ TẠI HAI CẤP TÒA ÁN NHÂN DÂN TỈNH HẢI DƯƠNG TỪ NĂM 2011 ĐẾN NĂM 2019

PHỤ LỤC 5: TỔNG HỢP SỐ LƯỢNG ÁN HSST DO HAI CẤP TAND TỈNH HẢI DƯƠNG XÉT XỬ LƯU ĐỘNG TỪ NĂM 2011 ĐẾN NĂM 2019

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của nghiên cứu

Xét xử là hoạt động trọng tâm của các hoạt động tư pháp và hệ thống cơ quan xét xử là Tòa án có vị trí trung tâm trong hệ thống các cơ quan tư pháp. Thông qua hoạt động xét xử, Tòa án có vai trò quan trọng trong bảo vệ công lý, bảo vệ quyền con người, quyền và lợi ích của Nhà nước, quyền và lợi ích hợp pháp của người dân. Trong lĩnh vực hình sự, Tòa án là thiết chế duy nhất có quyền phán xét một người là có tội và phải chịu hình phạt. Với tầm quan trọng như vậy, bảo đảm chất lượng xét xử là một yêu cầu thiết yếu trong công tác xét xử vụ án hình sự. Đặc biệt, xét xử sơ thẩm vụ án hình sự là giai đoạn mở đầu cho toàn bộ hoạt động xét xử, mọi vấn đề liên quan đến vụ án đều được Tòa án xem xét và quyết định trong giai đoạn này, vì vậy bảo đảm chất lượng xét xử vụ án hình sự trước hết là yêu cầu đặt ra đối với XXST. Một bản án sơ thẩm khách quan, toàn diện và đúng người, đúng tội, đúng pháp luật sẽ giảm tỷ lệ kháng cáo, kháng nghị theo trình tự phúc thẩm, qua đó góp phần giảm thiểu các chi phí cho các cơ quan nhà nước và người dân, đồng thời tạo được lòng tin của người dân đối với các cơ quan tư pháp nói chung và Tòa án nói riêng.

Việc đánh giá hoạt động của Tòa án, mà xét xử là hoạt động trọng tâm, nhằm tạo cơ sở cho bảo đảm chất lượng xét xử luôn là một trong những mối quan tâm hàng đầu ở Việt Nam. Nghị quyết số 08/NQ-TW ngày 20/01/2002 của Bộ Chính trị đã chỉ ra một số nhiệm vụ trọng tâm công tác tư pháp trong thời gian tới là: "...khi xét xử, các Tòa án phải bảo đảm cho mọi công dân đều bình đẳng trước pháp luật, thực sự dân chủ, khách quan; Thẩm phán và Hội thẩm nhân dân độc lập và chỉ tuân theo pháp luật; việc phán quyết của Tòa án phải căn cứ chủ yếu vào kết quả tranh tụng tại phiên tòa trên cơ sở xem xét đầy đủ, toàn diện các chứng cứ, ý kiến của kiểm sát viên, của người bào chữa, bị cáo, nhân chứng, nguyên đơn, bị đơn và những người có quyền, lợi ích hợp pháp v.v. để ra những bản án, quyết định đúng pháp luật, có sức thuyết phục và trong thời hạn quy định" [68, tr.2]. Nghị quyết 49/NQ-TW ngày 02/6/2005 của Bộ Chính trị về Chiến

lược cải cách tư pháp đến 2020 đã xác định, Tòa án giữ vai trò trung tâm của hệ thống tư pháp và xét xử đóng vai trò trọng tâm của hoạt động tư pháp [69]. Từ việc xác định nâng cao chất lượng xét xử các vụ án nói chung và chất lượng xét xử các vụ án hình sự nói riêng là nhiệm vụ trọng tâm trong lộ trình cải cách tư pháp, nhiều giải pháp đã được Tòa án các cấp đề ra và thực hiện nhằm đưa các vụ án hình sự ra xét xử kịp thời, bảo đảm đúng người, đúng tội, đúng pháp luật, góp phần tích cực vào đấu tranh phòng chống tội phạm, giữ vững an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội.

Tại Hải Dương, hai cấp Tòa án nhân dân tỉnh Hải Dương cũng đã có nhiều nỗ lực, cố gắng thực hiện các giải pháp nhằm nâng cao chất lượng XXST vụ án hình sự. Nhiều năm liên tục, hai cấp TAND tỉnh Hải Dương không để vụ án hình sự nào bị quá thời hạn luật định, không có trường hợp nào kết án oan người không phạm tội, tỷ lệ các bản án hình sự sơ thẩm bị cấp phúc thẩm, giám đốc thẩm hủy, sửa ngày càng thấp, thấp hơn nhiều so với tỷ lệ án bị hủy, bị sửa trung bình trên phạm vi toàn quốc. Theo số liệu thống kê của Văn phòng TAND tỉnh Hải Dương thì trong 9 năm (từ năm 2011 đến năm 2019), hai cấp TAND tỉnh Hải Dương đã giải quyết theo thủ tục sơ thẩm 9285 VAHS với 17463 bị cáo, trong đó xét xử sơ thẩm 8683 VAHS với 16095 bị cáo bị cáo [Phụ lục 1]; trong tổng số 16095 bị cáo đã xét xử sơ thẩm chỉ có 1042/16095 (chiếm 6,48%) bị cáo bị cấp phúc thẩm sửa án, trong đó chủ yếu là giảm mức hình phạt, chuyển từ hình phạt tù sang cho hưởng án treo hoặc hình phạt khác nhẹ hơn do các bị cáo có tình tiết giảm nhẹ mới tại cấp phúc thẩm nên không tính lỗi của Thẩm phán, chỉ có 95/16095 (chiếm 0,63%) bị cáo bị sửa án là do lỗi chủ quan của Thẩm phán; số bản án sơ thẩm bị cấp phúc thẩm hủy án chỉ có 32/16095 bị cáo, chiếm 0,2%, trong đó không có vụ án nào bị hủy án và tuyên bố bị cáo không có tội [Phụ lục 2]. Tuy nhiên, hoạt động XXST vụ án hình sự của hai cấp Tòa án nhân dân tại Hải Dương vẫn còn một số tồn tại, hạn chế, chưa đáp ứng được một cách toàn diện yêu cầu của cải cách tư pháp, vẫn còn có trường hợp vi phạm nghiêm trọng thủ tục tố tụng, bỏ lọt hành vi phạm tội hoặc có sai lầm nghiêm trọng trong áp dụng

pháp luật dẫn đến bản án bị hủy, bị sửa. Theo các báo cáo tổng kết hàng năm của TAND tối cao thì đây cũng là những tồn tại, hạn chế chung trong hoạt động xét xử của hệ thống Tòa án nhân dân cả nước. Những hạn chế về chất lượng xét xử các loại án nói chung và xét xử vụ án hình sự nói riêng cũng được nêu chi tiết trong Báo cáo số 35-BC/CCTP về Tổng kết 08 năm thực hiện Nghị quyết số 49-NQ/TW của Bộ Chính trị về Chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020. Một số hạn chế cơ bản như: “Công tác triển khai, tổ chức thực hiện một số nhiệm vụ cải cách tư pháp thiếu đồng bộ, chưa đúng lộ trình đề ra;...chất lượng công tác điều tra, truy tố, xét xử, thi hành án vẫn chưa thực sự đáp ứng yêu cầu ngày càng cao của xã hội; án tồn đọng, oan, sai, bị hủy, bị cải sửa vẫn còn, chưa được khắc phục triệt để; hoạt động điều tra, truy tố, xét xử và thi hành án chưa thực sự minh bạch; vẫn còn tình trạng tiêu cực trong hoạt động tư pháp; mục tiêu bảo vệ công lý, quyền con người chưa được thực hiện đầy đủ, đúng đắn, làm cho một bộ phận nhân dân chưa thực sự tin tưởng vào chất lượng của hoạt động tư pháp...”[51].

Từ góc độ lý luận, chất lượng xét xử nói chung cũng như chất lượng XXST vụ án hình sự nói riêng chưa được nghiên cứu một cách đầy đủ, toàn diện, có hệ thống. Một số công trình nghiên cứu mới chỉ đề cập đến các vấn đề liên quan đến chất lượng xét xử vụ án hình sự như hiệu quả hoạt động xét xử, chất lượng áp dụng pháp luật trong xét xử sơ thẩm vụ án hình sự nên chưa đề ra được các giải pháp cụ thể, rõ ràng nhằm nâng cao chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự. Vì vậy, trong bối cảnh cải cách tư pháp, xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa thì việc nghiên cứu một cách đầy đủ và có hệ thống về chất lượng XXST vụ án hình sự với những tiêu chí, tiêu chuẩn cụ thể, từ đó đề ra các giải pháp bảo đảm và nâng cao chất lượng xét xử vụ án hình sự mà trước hết là chất lượng XXST vụ án hình sự là một yêu cầu rất cấp bách. Để góp phần nhỏ bé vào việc giải quyết nhiệm vụ quan trọng này, nghiên cứu sinh lựa chọn đề tài **“Chất lượng xét xử sơ thẩm vụ án hình sự từ thực tiễn tỉnh Hải Dương”** để triển khai nghiên cứu trong quy mô Luận án tiến sĩ luật học.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Mục đích nghiên cứu của Luận án là xây dựng luận cứ khoa học về chất lượng XXST vụ án hình sự và xác định các tiêu chí chất lượng XXST vụ án hình sự, phân tích, đánh giá thực trạng chất lượng XXST vụ án hình sự thông qua thực tiễn xét xử của hai cấp Tòa án nhân dân tỉnh Hải Dương, trên cơ sở đó đề xuất các giải pháp bảo đảm và nâng cao chất lượng XXST vụ án hình sự.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để đạt được mục đích trên, tác giả xác định các nhiệm vụ nghiên cứu như sau:

- Hệ thống hóa lý luận về chất lượng xét xử và XXST vụ án hình sự. Trên cơ sở đó làm sáng tỏ những vấn đề lý luận cơ bản về chất lượng XXST vụ án hình sự.

- Phân tích các quy định pháp luật liên quan đến chất lượng XXST vụ án hình sự.

- Đánh giá chất lượng XXST vụ án hình sự thông qua thực tiễn xét xử của hai cấp TAND trên địa bàn tỉnh Hải Dương.

- Xác định những yêu cầu đặt ra và đề xuất các giải pháp đối với việc bảo đảm và nâng cao chất lượng XXST vụ án hình sự.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của Luận án là các vấn đề lý luận về chất lượng XXST vụ án hình sự, thực trạng pháp luật có liên quan và thực tiễn chất lượng XXST vụ án hình sự tại hai cấp TAND tỉnh Hải Dương.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

- *Phạm vi nội dung*: Chất lượng XXST vụ án hình sự là một chủ đề rộng với nhiều vấn đề lý luận và thực tiễn quan trọng. Trong khuôn khổ quy mô của Luận án tiến sĩ luật học, Luận án giới hạn phạm vi nghiên cứu “xét xử sơ thẩm vụ án hình sự” là hoạt động được tiến hành bởi Tòa án nhân dân, Luận án không nghiên cứu về việc XXST vụ án hình sự do các Tòa án quân